

ERDÉLYI TUDOMÁNYOS FÜZETEK

155. SZ.

A BENIGNI-KÖNYVTÁR

ÍRTA
GYÖRGY LAJOS

AZ ERDÉLYI MÚZEUM-EGYESÜLET KIADÁSA
KOLOZSVÁR, 1943

ERDÉLYI TUDOMÁNYOS FÜZETEK

155. SZ.

A BENIGNI-KÖNYVTÁR

ÍRTA

GYÖRGY LAJOS

AZ ERDÉLYI MÚZEUM-EGYESÜLET KIADÁSA
KOLOZSVÁR, 1943

Különlenyomat
az ERDÉLYI MÚZEUM
1943. évi 1. számából

Felelős kiadó: Dr. György Lajos.
Minerva nyomda Rt. Kolozsvár. 56. — Felelős vezető: Major József.

A Benigni-könyvtár

Adatok a kolozsvári Egyetemi Könyvtár történetéhez

A kolozsvári tudományegyetem felállításáról és szervezéséről intézkedő 1872. évi XIX. t. c. egyúttal a kolozsvári Egyetemi Könyvtár alapító levelének is tekinthető. Az egyetem 70 éves jubileuma tehát az egyetemi Könyvtárának is ünnepi évfordulója.* E mellett szótlanul nem mehet el az Erdélyi Múzeum könyvtára, hanem indítatva érzi magát, hogy az együtt átélt idők ragaszkodásával üdvözlje a nálánál egy jó évtizeddel fiatalabb testvérintézményt, amelyet annak idején ő segített át az elindulás nehézségein, s ugyanakkor Szakosztályunk is alkalmat vesz, hogy emlékezetet szenteljen e legjelentősebb egyetemi szervnek, futó pillantást vetve keletkezésének még pontosan meg nem világított mozzanataira.

Csak gyér adatok tájékoztatnak az Egyetemi Könyvtár kezdeteiről. A legelső adat arról szól, hogy a vallás- és közoktatásügyi minisztériumnak az Erdélyi Múzeum-Egylettel kötött és 1872. augusztus 29-én életbelépett szerződése a hetven évvel ezelőtt megnyitott egyetemnek a múzeumi könyvtárban, amelynek állománya abban az időben 30.408 kötetből állott, az akkori viszonyokhoz mérten gazdag és kielégítően felszerelt könyvtárt bocsátott használatára. Tudni kell azonban, hogy az Egyetemi Könyvtár tulajdonképpen akkor még nem működött, csak névleg volt meg azokban az állami jellegű gyűjteményekben, melyeket részére a kormány-intézkedés kijelölt. A tulajdonjogilag biztosított könyvgyűjtemények alkalmas helyiség hiánya miatt egyelőre használaton kívül állottak, s különböző helyeken várakoztak új életformájukra. Arról is van tudomásunk és feljegyzésünk, hogy az egyetem tanárai és hallgatói kezdetben a gr. Bethlen Sándor befarkas-utcai házában (a mai gr. Nemes-féle ház) udvari földszintjén elhelyezett múzeumi könyvtárt és a hagyományainál fogva főtanodai jellegű Lyceum-könyvtárt látogatták. Ma sem lehet, s akkor sem lehetett intézményeket máról holnapra hirtelen elővarázsolni, de az bizonyos, hogy az illetékes tényezők kezdettől fogva gondoltak a legnélkülözhetetlenebb tudományos tényezők közé tartozó könyvtár kérdésének elrendezésére. Már az alapításkor az egyetem és az Egyetemi Könyvtár részére a Farkas-utcában a mai egyetemi épület helyén állott egykori jezsuita kollégiumot szemelték ki. De ez a kétemeletes ódon és rozoga épület, mely a Mária Terézia-féle katolikus tanulmányi alap birtokából 1829-ben került az ország tulajdonába, az egyetem megnyitása idejében még a gubernium és a királyi bizottság székhelyéül szolgált. Két esztendőbe telt, míg a főkormányiszéki levéltár

* Az egyetem 1942 őszén tartotta országos jellegű ünnepség keretében alapítása hetvenedik évfordulóját. — Ezt az előadást a szerző a Bölcsészeti, Nyelv- és Történettudományi Szakosztály 1942. december 9-én tartott szakülésén olvasta fel.

Pestre költözött, s a megürült helyiségekbe, a hatalmas épületnek a keskeny Király-utczára néző, ötablakos földszintjére a múzeumi könyvtár a Bethlen-házból áthurcolkodhatott s az Egyetemi Könyvtár raktárilag kezelt gyűjteményei is 1874. szeptember havában ugyanott néhány évtizedre be rendezkedhettek.

Az Egyetemi Könyvtár saját birtokállományával tulajdonképpen működését tehát 1874. október 1-én kezdette meg; ekkor Szabó Károly igazgató az egyetemi segítségére bocsátott lisztviselővel, Böhm Mihállyal, hozzálátott az egyetem részére kijelölt különféle könyvgyűjtemények átszállításához, elhelyezéséhez és katalogizálásához. Ismerjük Szabó Károly beszámolójából, hogy az Egyetemi Könyvtár első tízezres állományának szakszerűnti felállítása, a fűtetlen helyiségek szigorúságával dacolva, egy tél alatt 1875 tavaszára el is készült.

A könyvtár gyarapodásáról az egyetemi Acta-k 1872 óta a mindenkorai igazgatók jelentései alapján pontos adatokat közölnek. Ezekből az Egyetemi Könyvtár életének minden mozzanata évről évre nyomon követhető és hézagtalanul figyelemmel kísérhető. Annál sürűbb homály fedt annak az alapanyagnak az eredetét és mennyiségét, melyből az Egyetemi Könyvtár még a rendszeres fejlesztés kezdete előtt megalakult. Erről az első rektori beszámoló, Berde Áronnak 1873. évi október 12-i jelentése, nagy általánosságban csak annyit mond, hogy a Benigni-féle hagyaték, a volt kir. jogakadémia és az orvossebészeti tanintézet könyvtára, továbbá a kir. főkormányshéki levéltárbeli könyvgyűjtemény „az egyetem tulajdonába átadatni rendeltetett”.¹ Más forrásokból is az intézkedések közelebbi megjelölése nélkül csupán annyi állapítható meg, hogy az Egyetemi Könyvtár tulajdonjogot nyert a Lyceum-könyvtárban őrzött Benigni-hagyatékra (6839 kötet) és a régi jogakadémia könyveire (1639 kötet), ezenkívül az orvossebészeti intézet még ki nem derített mennyiségű könyvtárára és a főkormányshéki levéltárának 3085 kötetből álló könyvajándékára.

Ezek közül legtekintélyesebb volt a Benigni-hagyaték, úgy hogy nyilván ez tekinthető az Egyetemi Könyvtár tulajdonképpen alaprétégének. Hogy mi is volt ez a Benigni-gyűjtemény, arról mind a mai napig igen hiányos és részben téves feljegyzések² forognak közkezen, ezért szükségesnek látszik e könyvtár adatainak pontos feltárása a kormányshéki levéltár és a Lyceum-könyvtár eddig felhasználatlan magyar, latin és német nyelvű iratai alapján; ezek minden részletre kiterjedő tájékoztatást adnak s az egykori könyvtári ügykezelés szempontjából is igen jellemző adatokat nyújtanak.

Ez a könyvgyűjtemény annak az Ausztriában született mildenbergi Benigni Józsefnek (1782—1819) a nevét viseli, aki 1802-ben Bécsből került Erdélybe, s annyira megszerette ezt a földet, hogy minden szellemi készültségét új hazájának történelmi-földrajzi kutatására és feldolgozására fordította. Közel negyven esztendeig a katonai ügyvitelt szolgálta, s ennek az időnek jó részét az erdélyi katonai főparancsnoksághoz való beosztásban

¹ Acta. Fasc. I. Kolozsvártt, 1873. 12—13.

² A Kolozsvári m. kir. Ferenc József-Tudomány-Egyetem könyvtárának szak-címjegyzéke. I. köt. Kolozsvár, 1894. V. 1. — Márki Sándor: A m. kir. Ferenc József-Tudományegyetem története. 1922. 36. Vö. Trausch, I, 102.

mint főhadvezérségi titkár Nagyszebenben töltötte. Nyugalomba vonulása után életének utolsó másfél évtizedét szintén Nagyszebenben, teljesen a tudományos munkának és a szerkesztésnek szentelte.³ Természetesen az osztrák összmonarchia szemléletében élt, s így történelmi studiumai ellenére sem lehetett sok megértése Erdély szabadság-törekvései iránt; 1849. március 11-én, amikor Bem hadai elfoglalták Nagyszebent, az íróasztal és a könyvek között töltött életét puskagolyó oltotta ki. Halála — mint látni fogjuk — udvari körökben is részvétet keltett a ritka képzettségű katonahivatalnok iránt, aki igen derék összefoglaló munkákban dolgozta fel, — magától értelődően német nyelven — Erdély statisztikáját, történelmét és földrajzát. Az erdélyi nagyfejedelemségről készített rövid földleírása az alsóbb iskolák számára Kolozsvárt 1835-ben magyarul is megjelent. Tudós nevének messzibb tájakon is becsülete volt, amint ezt az Ersch és Gruber-féle — 167 kötete ellenére is befejezelen — Encyclopédiából látjuk, amelyben ő írta meg az Erdély történelmi multjáról és földrajzi viszonyairól szóló cikkeket. Másfél évtizedig (1836—1849) szerkesztette a *Siebenbürger Bote* című nagyszebeni hírlapot és hét esztendeig irányította a *Transsilvania* című honismeretű folyóiratot (1833—1838), ezenkívül hét évfolyamát adta ki a *Siebenbürgischer Volkskalender*nek (1843—1849); ez mind arra mutat, hogy Benigni József mozgékony, igen tevékeny, széles érdeklődési körű, a hasznos munkát kereső és a közműveltség kérdései iránt is fogékony szellem volt.

Terjedelmes és szorgalmas erdélyi vonatkozású munkássága a „hálás utókor“-tól mindenesetre löbbit érdemelt volna Trausch bio- és bibliografikus munkájában található egyellen lexikális megörökítésnél.⁴ Adatai innen kerültek bele a Szent István-Társulat Egyetemes Magyar Encyclopaedia-jába (1868. VI, 98.) és Színnyei írói névtárába (I, 848—50.), de sem az egyik, sem a másik nem tud róla, meg sem említi, hogy Benigni József tudományos életének hátterében tekintélyes magánkönyvtár is szerepel: pedig éppen ez a gyűjtemény kapcsolja őt emlékeztetesebben hozzánk és az Egyetemi Könyvtárhoz.

A hivatalos előzményeket nem ismerjük, csak azt a végső döntést tudjuk, hogy a cs. k. apostoli felség 1855. június 11-i legmagasabb elhatározásával jóváhagyta mildenbergi Benigni József hátrahagyott könyvgyűjteményének a megvásárlását s erre a célra az államkincstárból 4500 forintot engedélyezett. A további rendelkezés úgy szólt, hogy az így megvásárolt Benigni-könyvtár háromfelé osztassék: egy részét tulajdonjogilag kapja meg a nagyszebeni jogakadémia, másik részét az ugyancsak nagyszebeni katolikus gimnázium vegye birtokába, és a harmadik, legnagyobb rész pedig a nyilvános és tartományi könyvtárként kezelt kolozsvári Lyceum-könyvtárban („der öffentlichen als Landesbibliothek behandelten Lycealbibliothek zu Klausenburg“) helyeztessék el a kincstár tulajdonjogának fenntartásával („mit Vorbehalt der aerarischen Eigenschaft“). A rendelet a jogakadémiának és a gimnáziumnak szánt könyveket külön jegyzékbe fog-

³ Benigninek a szabadságharc korabeli szerepére nézve l. Kövári László: *Erdély története* 1848-49-ben. Pest, 1861. 53.

⁴ *Schriftsteller-Lexikon* 1868. I, 102.

lalta, a Lyceum-könyvtárba utalt könyvvállományt pedig 7 füzetből álló katalógusban sorolta fel.

E rendelet végrehajtására, azaz a könyvgyűjtemények átadására és átvételére 1855. október 18-án 22.876. sz. alatt kelt jóváhagyással a gubernium egyik főtisztviselőjének elnöklete alatt egy vegyes bizottság alakult a szebeni kerületi törvényszéknek, mint a kiskorú Benigni-örökösök gyámhatóságának egy kiküldöttjéből, a Benigni-örökösök meghatalmazottjából, továbbá a cs. k. jogakadémia és a katolikus gimnázium igazgatóiból. Az átadási, illetőleg átvételi jegyzőkönyvek szerint a jogakadémia és a gimnázium a számukra kijelölt könyveket 1855. október 24-én birtokukba vették. Ugyanakkor a bizottság elnöke a tulajdonjogra vonatkozó záradékkal a kolozsvári Lyceum-könyvtár részére is átvette a katalógusban felsorolt könyveket, s mivel azt kellett megállapítania, hogy némely művek hiányoznak vagy pedig csonkán vannak meg, 8 művet 20 kötetben és 17 füzetben pótolta a Benigni-örökösök tulajdonában maradt, a kincstár által meg nem vásárolt mintegy 2000 kötetes könyvvállományból. Miután ez megtörtént, a gubernium segédhivatali igazgatósága a Lyceum-könyvtár részét 1855. november 15-én Thalmayer szebeni kereskedőre bízta, hogy szállítsa Kolozsvárra.

Mindennek elintézése után a gubernium 1855. november 17-én 23.712/2894. sz. alatt a kormányzó nevében értesítette *Haynald Lajos* akkori erdélyi püspököt a vallás- és közoktatásügyi minisztériumnak 1855. július 27-én 10414. sz. alatt kiadott fenti rendelkezésének pontosan felsorolt részleteiről, s ezzel megkezdődött a Benigni-könyvtár átmeneti életének két-tizedes gondozása. A püspök 1856. január 3-án jelezte *Vass József* piarista atyának, a Lyceum-könyvtár tudós örének, hogy legközelebb Nagyszombatról néhány láda könyv érkezik a könyvtár címére, ezeket majd elismervénnyel vegye át, de a ládákat érintetlenül helyezze őrizetbe s addig semmi szín alatt fel ne nyissa, míg erre tőle rendelkezést nem kap. A könyvtárőr 1856. január 27-én jelentette a püspöknek, hogy a 4500 forintot a kincstár által megvásárolt Benigni könyveknek az a része, amelyet a cs. kir. kormány a tulajdonjog fenntartásával a kolozsvári kat. Lyceum-könyvtárban szánt elhelyezni, 42 mását kitevő 16 ládában megérkezett Kolozsvárra és a Lyceum épületében helyeztetett el. Mivel a püspök csak nemrég volt kénytelen kioktatni a helytartótanácsot az erdélyi latin szertartású katolikus egyháznak a Lyceum-könyvtárra vonatkozó kétségtelen tulajdonjogáról, nem nagy örömmel fogadta a kétes jellegű adományt. A guberniumnak udvariassen megírta ugyan, hogy a könyveknek szívesen ad helyet, másfelől azonban szigorúan utasította a könyvtárőrt, hogy a Benigni-féle könyvek a Lyceum-könyvtár könyveivel össze ne keveredjenek, hanem gondosan elkülönített szekrényekben helyeztessenek el (1856. febr. 3).

Évek huzavonájába kerül, míg a szekrényeket a kincstár felállítja, — *Vass József* könyvtárőr 1858. április 26-án jelenti a püspöknek, hogy a szekrények készen állanak a könyveknek május havában megkezdhető elhelyezésére — s közben az a kérdés is elrendeződik, hogy a Benigni-féle letét részére egy ajtó nyitásával a II. emeleten levő Lyceum-könyvtár helyiségéhez kapcsolják a szomszédos gimnáziumi tantermet s a püspök intézkedéséből a szekrényekre ezt a felíratot helyezték el: „*Libri Benigniano-*

Aerariales“. Évekig tart a könyvek számbavételének herce-hurcája is. A 16 ládába csomagolt könyvek ugyanis útközben megsérültek, talán több el is veszett belőlük, mivel szállítás alatt felborultak, néhány láda csak kötéllel összekötve érkezett meg Kolozsvárra. A gubernium a püspököt, a püspök pedig Vass József könyvtárórt sürgette a könyvállomány átnézésére és állapotáról gyors jelentéstételre, hogy a megállapított kár terhére írassék a szállítással megbízott Thalmayer kereskedőnek. Ez az epizód évekig húzódott. A hanyagság látszatába került könyvtárőr nagyon helyesen azzal védekezett, hogy mivel a ládákon nem volt feltüntetve a bennük foglalt könyvek száma és címjegyzéke, a számbavételt csak az összes könyvek teljes elrendezése és a kész állványokra sorakozásuk után tudja meg ejteni. Iratainkból nem tűnik ki, hogy mi lett vége a dolognak, csak annyi állapítható meg, hogy Thalmayer az 1855 végén eszközölt szállításáért a 100 frt 25 kr. költségét a kincstártól még 1858 közepén sem kapta meg.

Egyébként Vass József könyvtárórsége idejében (1851-1859) mindössze annyi történt, hogy a külső körülmények nagy lassan elrendeződtek: a könyvek külön teremben végre könyvállványokra kerültek. Az erdélyi kir. főkormánysszék az 1863. március 20-án tartott ülésében még mindig csak azzal foglalkozott (7783. t. 56. sz.), hogy a könyvtárőr nyolevann ívből kötlessen egy könyvrajstromot s ebben a Benigni-féle könyvek összeírását úgy eszközölje, „miszerint előbb írja meg az alapkönyvrajstromot, azután rendezze az összeírást tudomány szerint, és minden tudományszakot írjon be ábécé szerint, mert így egy merőben ábécé szerinti harmadik összeírás nélkülözhető leend.“ Szerencsére akadt egy olyan buzgó könyvtárőr, mint amilyen *Matusik János* piarista atya volt, aki 1863. július 27-i kelettel három kimutatást állított össze a Benigni-féle kincstári gyűjteménnyel érkezett jegyzékbe beírt, de onnan hiányzó 322 db. munkáról, továbbá a jegyzékben nem is említett vagy egészen más címen szereplő 66 db. könyvről, s végül arról a 97 csonka műről, melyeknek egyes kötetei hiányoztak. Bizonyos tehát, hogy gondatlanság az átvételben s felületesség a szállításban, ami az ilyen esetekben nem tartozik a kivételek közé, megkárosította a könyvtárt. Ugyancsak Matusik János fáradozásának köszönhető, hogy a Benigni-gyűjtemény végre rendbe jött és pontosan számbavétetelt. A ma is meglevő 4 füzetből álló rajstrom szerint, melyet a helytartótanács mellékelte a nagyszebeni küldemény mellé, a Lyceum-könyvtárban letétbe szánt gyűjtemény 2800 műből állott. Matusik János két ízben is feldolgozta a Benigni-könyvtár darabszámát: először 1863. november 12-én 6677 kötetet állapított meg, azután 1865. november 30-án azt jelentette, hogy „az eddig hibásan 6677 darabból állónak tartott Benigni-féle cs. kir. kincstári könyvgyűjtemény számszerint 6838 darab.“ A Benigni-könyvtár állományául ezt a számot kell hitelesnek és véglegesnek elfogadnunk.

Egyrészt a kormánysszék, másrészt a püspök sokat és állandóan nyugtalanította a könyvtárosok lelkiismeretét annak a kötelességüknek emlegetésével, hogy készítsék el a Benigni-féle könyvek tökéletes leltározását. Az erdélyi róm. kat. id. Bizottmány 1871. január 27-én 38. t. 29. sz. a. ismét megállapította a Benigni-féle könyvgyűjtemény szakjegyzékbe iktatásának hiányát, s ezért arra utasította *Ulár Pál* könyvtárórt, hogy a Benigni-féle könyvgyűjtemény alapjegyzékét összeállítva, „igyekezzék azoknak rende-

zését teljességre vezetni“. Ulár Pál jelentéséből aztán, melyet a könyvtár 1870/71. évi állapotáról a püspökhöz terjesztett föl, meg tudjuk, hogy a Benigni-könyvek alapsor-jegyzékbe iktatása már a múlt évben megtörtént, „ez évben szakszerűnli jegyzőkönyvbe is beíratott, így a gyűjtemény teljesen rendezve és használatra készen áll“.

A Benigni-könyvtár végleges elrendezése éppen a legjobb időre esett, mert a következő évben megnyílt az egyetem, s 1873. február 22-én 4269 szám alatt a vallás- és közoktatásügyi minisztérium értesítette az erdélyi róm. kat. id. Bizottmányt ő felségének február 14-én kelt „legmagasb elhatározmányáról“, amely megengedte, „hogy a kincstári alaphól megvásárolt Benigni-féle könyvtárnak a kolozsvári RK Lyceumban elhelyezett, s mint kincstári tulajdon külön kezelt része a kolozsvári Egyetem tulajdonába bocsátassék s az ottani könyvtárba beosztassék.“ Ennek folytán az id. Bizottmány 1873. február 27-én 132 t. 85. sz. a. felszólította Várady Móríc gimn. igazgatót, mint a Lyceum-könyvtár gondnokát, hogy utasítsa Ulár Pál könyvtárort, lépjen érintkezésbe a kolozsvári kir. Egyetem részéről kiküldendő biztosokkal, s a meglevő katalógus szerint átadási és átvételi leltár mellett ezeknek a Benigni-féle könyvtárt szolgáltatassa át az államkincstár költségén készült szekrényekkel együtt. A könyvtárór 1874. november 20-i évi jelentésében olvassuk, hogy „a Benigni-féle gyűjtemény a mélt. erd. r. k. ideigl. Bizottság 1873. febr. 27. 132/t. 85. sz. a. kelt rendelkezése folytán a kolozsvári m. kir. tudományegyetemnek adatott át s azt az egyetemi könyvtárigazgató ngs. Szabó Károly egyetemi tanár úr 1874. aug. 20. hiány nélkül át is vette.“ Ezt megerősíti a Lyceum-könyvtár levéltárában 26—1873/74. sz. a. található következő elismervény: „*Hogy a kolozsvári róm. kat. Lyceum-könyvtárában elhelyezve volt Benigni-féle könyvggyűjteményt Főtitzt. Schmidt Ágoston tanár és könyvtárnok úrtól az ezen könyvtárról szerkesztett és nekem átadott katalógus szerint tételről tételre számba vévén, a kolozsvári m. kir. egyetemi könyvtára részére, minden legkisebb hiány nélkül átvetttem, elismerem és bizonyítom. Kolozsvárt, 1874. augusztus 20-dikán. Szabó Károly m. p. a kolozsvári m. kir. egyetemi könyvtár igazgatója.*“ Ugyanakkor az erdélyi róm. kat. Státus igazgatótanácsa és a minisztérium között tárgyalás indult meg abban az irányban, hogy a Lyceum-könyvtárnak hosszú évtizedeken át vásárolt orvostudományi könyvei az Egyetemi Könyvtárnak engedtesse nek át. E tárgyalások befejezése után az erdélyi püspök, tekintettel arra, hogy a Benigni-féle gyűjtemény elvitelével és az orvos-sebészeti intézetnek az egyetem orvostudományi karába való beolvasztásával a könyvtár kapcsolata az állammal véget ért, 1873. június 25-én 1786. sz. a. megszüntelte az egyetem tanárainak a Lyceum-könyvtár használatára vonatkozó kivételezett előjogait.

Inkább megemlékezésnek, mint kimerítő értekezésnek szánt előadásom világosságot akar deríteni a 70 év alatt félmillió állományúvá gyarapodott Egyetemi Könyvtárnak arra az első tízezres alaprétegére, mely a kormány-szék levéltárának 3085 kötetes ajándékán kívül a Lyceum-könyvtárban őrzött Benigni-könyvtárból, az orvos-sebészeti intézet könyveiből és a szintén a Benigni-hagyatékkal összefüggő jogakadémiai könyvtárból tevődött össze. A Benigni-könyvtár voltaképpen jelentéktelen mozzanat az Egyetemi

Könyvtár gazdag életében, de a kiindulásnál mindig ott fog szerepelni, ezért a történeti hitelesség érdekében is célszerű volt az eddigi pusztá adatot az előzmények és a körülmények ismeretével tartalmasabbá kiszélesíteni. A meglevő katalógusokból azt is meg lehet állapítani, hogy a Benigni-gyűjteményben olyan anyaghoz jutott az Egyetemi Könyvtár, amelynek hiánya igen érzékeny hátrányára lenne a mai tudományos kutatásnak. Ha nem ismernők mildenbergi Benigni József munkásságát és tudományos szellemét, könyvtárából akkor is megállapíthatnók, hogy elsősorban a történelmi és földrajzi ismeretkör foglalta le érdeklődését. Könyvtára annak a száz esztendőnek könyvterméséből gyűlt össze, mely a XVIII. század közepétől a XIX. század közepéig tartott. Így majdnem hiánytalanul képviselve van benne a felvilágosodás korának, a francia forradalom idejének, a napoleoni időknek és a szabadságharcok évtizedeinek német, francia, olasz, magyar, latin és részben angol nyelvű történetirodalma. Szintén hasonló teljességét találjuk a földrajzi szakirodalomnak, e században különösen gazdagon virágzó útleírásoknak. Ezenkívül még jelentékenyebb a német, francia nyelvű irodalmi, filozófiai és jogtudományi anyag. A 6838 kötetből álló 2800 mű nem esetlegesen összeverődött könyvhalma, hanem egy széles műveltségű tudós ember szakkönyvtára, mely akkor is figyelemre tarthatna számot, ha az egyetemet megalapító királyi kegy jóvoltából véletlenül nem éppen ez veti meg alapját a kolozsvári Egyetemi Könyvtárnak.

Természetesen ez az anyag ma már nincs az átvétel formájában együtt, hanem a többszöri átrendezés következtében szétesztődött, de megvan, s igen öröndetes, hogy könyvtárunk törzsanyagához tartozik. A háromnegyedszázados fennállásához közeledő Egyetemi Könyvtárt ez a mozzanat arra figyelmeztetheti, hogy multjának többi becses részletét is tisztázza az elkészítendő és hozzá méltó monográfia részére. Általában a könyvtártörténet egyike a legkevésbé művelt kutatási területnek, pedig könyvtáraink, ha megszólaltatnók, szellemiségünkről igen sok műveltségtörténeti anyagot tárnának elénk. Különösen vonatkoztatható ez Erdélyre, ahol sűrűn sorakoznak egymás mellé az évszázados multú kollégiumi könyvtárak és becsesebbnél becsesebb magángyűjtemények, amelyekről eddig alig került nyilvánosságra valami érdemesebb adatközlés vagy tudományos jellegű feldolgozás. Az Erdélyi Nemzeti Múzeum könyvtárának története is megírásra vár. Előadásom nemcsak megemlékezés akart lenni, hanem indítás is abban az irányban, hogy Szakosztályunk Erdély művelődési és szellemi multjának ezt az ágát is vegye művelés alá.